

De Heidelbergse Catechismus, een van onze belijdenisgeschriften, typeert doop en avondmaal als een ‘teken en zegel’. De woordelijke boodschap van het evangelie wordt zichtbaar gemaakt in een teken en krijgt in het woord ‘zegel’ een certificaat van echtheid mee: dit komt van de Heer zelf!

De beleving van het avondmaal

Terwijl in het protestantisme alle nadruk op het Woord van God ligt, wordt het ‘breken van het brood en het delen van de wijn’ gezien als dé manier om de boodschap van dat Woord keer op keer onder ons present te stellen; zelfs zo dat we, deelnemend aan het avondmaal, de boodschap letterlijk tot ons nemen. We eten haar op ... Zo lichamenlijk gaat het toe. Veel sterker konden de reformatoren het niet uitdrukken. Voedsel voor het leven, zeggen we dan. Met het brood eten we tegelijk geestelijk voedsel.

Betekenis en beleving Over de vraag wat het avondmaal beteként was in de geschiedenis veel te doen. Dat kreeg vaak alle nadruk, terwijl het ook goed is je af te vragen wat we er aan beléven. Die vragen hebben veel met elkaar te maken, maar zijn verschillend.

Wat het *betekent* daar kunnen we theologische discussies over opzetten.

Dat is dan ook volop gebeurd. Verstandelijk werd en wordt dan gezocht naar de juiste termen om het geheimenis zo goed mogelijk te benaderen. Dat heeft ook, eerlijk is eerlijk, veel strijd opgeleverd. De grote reformatoren hebben elkaar op dat punt bijvoorbeeld nooit kunnen vinden.

De vraag naar de *beleving* begint aan de andere kant, de gevoelskant. Wat raakt ons in de viering van het avondmaal? Wat doet het ons? Als we ons daarop concentreren, gaat het dus over de vraag welke factoren dan een rol spelen. Ik noem er een paar om over door te denken. Ze kunnen ook een aanzet zijn voor een groepsgesprek.

Drie invalshoeken staan centraal:
a) de eigen geloofsgeschiedenis;
b) inhoudelijke aspecten van het avondmaal; c) de vorm waarin we het avondmaal vieren. Zonder naar volledigheid te streven, geef ik bij alle drie voorzetten voor onze gedachtevorming.

Jaap de Lange

Dr. J.J. de Lange is emeritus-hoogleraar praktische theologie van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel en lid van de redactie

We eten de boodschap op ...

Godsdienstig milieu

Waarschijnlijk wordt onze avondmaalsbeleving voor een groot deel bepaald door onze eigen levens- en geloofsgeschiedenis. In welk godsdienstig milieu wij opgroeiden, hoe daar avondmaal gevierd werd en wat we daarvan zagen, hoorden en voelden, heeft grote invloed op ons eigen beleven.

In de streek waar ik opgroeide, trokken mannen op zo'n zondag hun zwarte pak aan... Niet als rouwkleding, want het was meestal hun trouwpak. Het ging om eerbied: We gaan aan tafel bij de Here God Zo kun je terugdenken aan vroeger. Probeer de sfeer in de kerk eens te benoemen. Wat zag u af aan de gezichten van de mensen? Welke woorden hebben achteraf in uw herinnering de overhand? Woorden over de dood van Christus, over zonde en schuld, over zelfonderzoek en over 'jezelf een oordeel eten en drinken', of eerder over liefde en verzoening, over delen en vergeven? Wat voor soort liederen werden daarbij gezongen? En hóe werden die gezongen? Uitbundig? Ingetogen? Hoe kwam dat toen op u over? Wat is blijven hangen en wat heeft dat met u gedaan?

Wie zich dit gaat afvragen komt soms op waardevolle herinneringen, authentieke ervaringen, die ons mee gevormd hebben. Soms roepen de gedachten daaraan ook verzet bij ons op. Ook dan zijn we erdoor gevormd.

Het is beslist verdiepend om de eigen levens- en geloofsgeschiedenis daar eens op na te lopen. Wat, wie is er in mijn leven van invloed geweest op hoe ik zelf vervolgens het avondmaal ben gaan vieren en ervaren?

Inhoudelijke aspecten

Het gaat bij het avondmaal om tastbaar voedsel, maar het is bedoeld als voeding van onze geest. Zo was dat ook tijdens die laatste maaltijd van Jezus met zijn leerlingen. Er was een moment waarop Hij het brood brak, deelde, de beker rond liet gaan als teken van een nieuw verbond, tot gedachtenis aan Hem, aan zijn leven.

In die woorden hebben christenen verschillende betekenissen gezien en gehoord, die ook onze beleving van het avondmaal bepalen. Ik duid er een paar:

- Zo ligt er wel nadruk op het offer dat Christus bracht met zijn kruisdood, tot verzoening vanwege onze zonde en schuld. Alles moet van Hem komen. De grootheid van God staat zo tegenover de kleinheid van de mens. Hoogmoedige mensen worden deemoedig; moeten een stapje terug doen. Niks mis mee. Maar wat bedoeld was als een aansporing tot levensheiliging leidde niet zelden tot een negatief mensbeeld. En als dat mensbeeld tot een zelfbeeld werd, lag depressiviteit op de loer. In zwaardere calvinistische kringen kwam het wel tot 'avondmaalsmijding' ... Over beleving gesproken!
- Als de levensweg van Christus getypeerd wordt als een weg van uiterste liefde, die niet in de dood eindigt, maar die erkenning van God krijgt in de opstanding, dan is het avondmaal een teken van troost en aansporing van Godswege. Zijn woorden en daden eindigen niet in het graf. De Eeuwige zelf stelt zich achter Hem op. In het avondmaal deel je in een hoopvolle weg ten leven.

- Wat als we de maaltijd zien als een voorafschaduw van het Koninkrijk van God, waar allen zonder onderscheid gelijkelijk delen in zijn gaven? Dan staat er in een onbarmhartige wereld met veel ongerechtigheid, een tafel van hoop. Bij alle verscheidenheid, ook in de gemeente, gaat het God om mensen, om alle mensen. Hij maakt geen onderscheid. Deze tafel roept op tot bewust leven in barmhartigheid en gerechtigheid, zoals dat door de Eeuwige zelf aan ons bewezen wordt.

Bij elk inhoudelijk aspect, past een beleving. Is het niet vreemd, kun je je afvragen, dat mensen verschillende belevingen hebben bij zoiets centraals als het avondmaal? Eigenlijk niet, want dat past bij het avondmaal én bij ons mensen. We kijken terug, staan in het heden en kijken vooruit. Ook daar liggen accenten. In dat ene gebeuren zijn meerdere betekenissen en dus ook belevingen samengebald. Dat is juist een kenmerk van een symbool, dat het

rijk is aan interpretaties. De vraag is, hoe gaan we daar onderling mee om

Vormen van vieren Niet alleen inhoudelijke aspecten, ook de vorm waarin wij het avondmaal vieren raakt onze beleving. Wij hebben die maaltijd die Christus met zijn leerlingen vierde, gestileerd. Niemand in de kerk denkt bij het woord 'avondmaal' nog aan een maaltijd in de avond, zittend en liggend rond een tafel. Maar in de vormen, die wij kozen, speelt ook beleving een rol.

Een viering aan een tafel zal gevoelsmatig meer aansluiten bij het verhaal van de instelling van het avondmaal en bij andere maaltijdverhalen uit de Bijbel. Terwijl met elkaar een kring vormen, staande brood en wijn aan elkaar doorgeven vooral het gemeenschapskarakter benadrukt en het samen op weg gaan. Daartegenover kan een viering, waarbij mensen in de bank blijven zitten, meer overeenkomen met een individuele beleving.

Wat doet
het ons?

‘De vrede van Christus voor jou’

Kinderen en jongeren Het is zonneklaar dat jeugdervaringen er echt toe doen. In mijn kinderjaren ging ik niet naar het avondmaal. Dat was toen niet zo. Overigens beleefde ik er veel aan; aan de gezichten van de mensen die van en naar de tafel gingen, bijvoorbeeld. Wat we hierboven zeiden over de invloed van die ervaringen, geldt later evenzeer voor kinderen en jongeren van nu. Het is dus niet onbelangrijk wat zij nú aan de viering beleven.

Ondertussen nemen kinderen vaak wel deel aan de viering. Soms participeren zij in het uitdelen. Reken maar dat het een belangrijke gevoel is, meetellen en meedoen. Je staat in de kring en ook jij krijgt de tekenen van Christus aangereikt van een ander – niet je vader of moeder- en misschien zegt die ander wel iets, als ‘Het lichaam van Christus’, of ‘De vrede van Christus voor jou’. Je begrijpt daar niet alles van. Maar is dat erg? Je voelt dat het om iets echts gaat. Samen met de volwassenen deel je in een geheimenis van een ongekende liefde... Kinderen hoeven echt niet alles te begrijpen -alsof volwassenen dat trouwens wel doen- maar delen in iets waarvan je voelt en ziet dat het ertoe doet, dát telt. En zeker is het fijn als er in het geheel van de viering ook een onderdeel is – een lied, of meehelpen- waarin ook jij wordt aangesproken en ingeschakeld. Natuurlijk kan avondmaalscatechese wel helpen bij de beleving van het avondmaal, want bij een goede catechese horen leren en beleven bij elkaar. ■

Delen

Wat beleven we aan het avondmaal? En wat zit er achter dat ik het zó beleef? Het kan verdiepend zijn om daar voor jezelf eens over te denken. Daarnaast kan het verrijkend zijn om naast brood en wijn, ook dát met elkaar te delen.

De opzet voor een groepsgesprek volgt de drie invalshoeken van hierboven:

1. Op de tafel ligt een flapover met in het midden de woorden ‘Heilig avondmaal’. Zonder met elkaar te spreken schrijft ieder daarbij wat bij haar/hem opkomt. Je mag ook meerdere keren iets schrijven.
2. We hangen het papier / de papieren op en lopen alles wat er geschreven staat langs. Verduidelijken het. Vragen naar de achtergrond (waarom schreef je dit?). Vragen naar vroeger (waar komt het vandaan? Wat herinner je je dan van vroeger? Liederen? De mensen? Etc.) Er mag een levendige uitwisseling komen.
3. We maken de overgang naar de inhoud. Waarschijnlijk dat de drie inhoudelijke aspecten al naar voren kwamen en zo niet dan kan de ontbrekende ingebracht worden. We zoeken er bijbelverhalen en liederen bij uit het Liedboek.
4. In welke vorm vieren we het avondmaal? En hoe komt dat overeen met wat we zeiden over beleving en inhoud?